

De achteruitkijkspiege

HARRY HENS

**Van de Canon Sociaal Werk
– www.sociaalwerk.eu/nl/ –
is de eerste indruk dat rijp en
groen opeengestapeld zijn.
Close reading leert anders:
wanneer je je laat meevoeren
in de mooie beschrijvingen
van de sisyfusarbeid van onze
voorgangers, ontstaat er een
coherent beeld van de moeizame,
maar bij tijd en wijle ook
glorievolle, ontwikkeling van de
compassie van de ene mens met
de andere.**

Rond 1870 begon Helene Mercier te publiceren over sociale verbetering, het feminisme en het maatschappelijk werk. Mercier (1839-1910) werd een van de grondleggers van het maatschappelijk werk in Nederland. Als (mede)oprichtster van sociale instellingen creëerde zij een arbeidsterrein voor vrouwen van haar stand en droeg zij tegelijk bij aan de verheffing van arbeiders. In 1887 nam zij het initiatief tot de oprichting van de eerste volkskeuken in de Amsterdamse Jordaan. Mercier heeft ook een belangrijke rol gespeeld in de discussies over het woningvraagstuk die uiteindelijk leidden tot de Woningwet van 1901.

Deze wijsheden ontleen ik aan de canon van het sociaal werk in Nederland die in 2007 in het leven werd geroepen – in eerste instantie een uit de hand gelopen grap.

Inmiddels is het eerste prototype al diverse keren geüpgraded en uitgegroeid tot een volwassen onderneming. Met dit initiatief betogen de makers – Jos van der Lans (publicist), Maarten van der Linde (docent geschiedenis), Jan Steyaert (lector) en Wim van Verzelen (oud-docent) – dat kennismaken van het verleden een investering is in de kwaliteit van het professioneel handelen in het heden.

Dat was ook het leidmotief achter de opstelling van de moeder van alle canons – de canon van de vaderlandse geschiedenis – die in 2006 het licht zag. In onzekere tijden hebben we behoefte aan ijkpunten in de geschiedenis. Kijken in de spiegel van het verleden biedt vergezichten die ons begaanbare wegen wijzen in een wereld die bol staat van complexen, risico's en onthechtheden. De VOC als lichtend voorbeeld voor hoe het ook kan. De canon is het richtsnoer van kennis over onze cultuur en geschiedenis die we aan nieuwe generaties en nieuwe inwoners willen meegeven. Goudgerand, maar niet altijd zonovergoten.

Maar het gaat er niet alleen om te leren van de lessen uit het verleden. Het fenomeen 'canon' komt daarnaast voort uit de bezorgdheid dat historisch denken langzaam een *terra incognita* aan het worden is. Zo weet menig vaderlander niet meer waar hij de Gouden Eeuw moet situeren; een enkeling veronderstelt zelfs dat het hier gaat om de hoogtijdagen van het Nederlands elftal.

Kleine juweeltjes

In de wereld van zorg en welzijn is een vergelijkbare ongerustheid te bespeuren. Volgens Geert van der Laan, oud-hoogleraar maatschappelijk werk, heeft de sociale sector geen achteruitkijkspiegel. Daarmee bedoelt hij dat het sociaal werk weinig historisch besef heeft en onvoldoende weet zou hebben van wat zich in het verleden allemaal heeft afgespeeld.

De website www.canonsociaalwerk.eu/nl/ is een eerste stap om dat probleem uit de wereld te helpen. De vijftig vensters die de canon bevat, getuigen van de rijke geschiedenis van het vaderlands sociaal werk. Het is zonder meer de moeite waard deze fascinerende wandeling te maken. Het eerste venster verhaalt van het Concilie van Tours in 567, uitgevaardigd onder paus Johannes III, waarin werd voorgeschreven dat elke lokale gemeenschap de eigen armen en behoeftigen moest voeden. Het eindigt meer prozaïsch met de invoering van de Wmo in 2007. In de tussenliggende vijftien eeuwen wordt een beeld geschetst van de ontwikkeling van de wijze waarop particulier initiatief en overheid er zorg voor wilden dragen dat burgers tot hun recht komen in een voortdurend veranderende wereld waarin oorlog, armoede, onderdrukking, verwaarlozing en eenzaamheid constant op de loer lagen.

Ieder venster is een klein juweeltje waarin verslag wordt gedaan van de desbetreffende mijlpaal in de geschiedenis, inclusief – daar waar beschikbaar – afbeeldingen

van de sector

en fotomateriaal. Verder bevat ieder venster de verwijzingen naar literatuur en is er een aantal basiswerken vermeld. In menig geval is er een directe link naar het bedoelde document. Daarnaast kent de website nog tal van extra *features*. Er is de canon van Vlaanderen, er is een internationale canon in ontwikkeling en je kunt je kennis testen aan de hand van een quiz. Verder is er enige beweging om de canon actief onderdeel te laten zijn van het geschiedenisonderwijs in de sociaalagogische opleidingen. Ook daar was het verleden al in een verdomhoekje verzeild geraakt.

Coherent

De initiatiefnemers van de canon zijn de eersten om aan te geven dat hun inspanning nog tal van onvolkomenheden bevat en staan open voor suggesties en aanvullingen. De voornaamste indruk – bij een eerste oppervlakkige blik – is dat rijp en groen inderdaad opeengestapeld zijn. *Close reading* leert anders: wanneer je je laat meevoeren in de mooie beschrijvingen van de sisfusarbeid van onze voorgangers, ontstaat er een coherent beeld van de moeizame, maar bij tijd en wijle ook glorievolle, ontwikkeling van de compassie van de ene mens met de andere. En het al dan niet logische vervolg dat compassie en caritas gaandeweg worden vertaald in professionalisering.

Wat is er mis met de canon? In mijn ogen niet zo veel. Na het verschijnen van de canon van de vaderlandse geschiedenis

kon je er vergif op innemen dat de discussie spoedig losbarstte: Waarom Balthasar Gerards wel, en Christiaan Huygens niet? En was Wim Sonneveld niet veel belangrijker dan Annie M.G. Schmidt? Datzelfde overkwam natuurlijk de canon van het sociaal werk.

De keuze van de vensters zou willekeurig en eenzijdig zijn, zo luidt een dominante kritiek. Met name het maatschappelijk werk zou oververtegenwoordigd zijn. Ook hier zijn de ontwikkelaars hun criticasters voor. Zij doen het voorstel dat geïnteresseerde bezoekers zelf alternatieve vensters ontwikkelen. Zo kunnen er subcansons ontstaan voor bijvoorbeeld jeugdzorg, thuiszorg of opbouwwerk. Daarnaast is er alle bereidheid om de keuze voor de huidige vijftig vensters te verbeteren of aan te passen, mits dat niet iedere week aan de orde is.

Overigens deel ik de kritiek van de eenzijdige focus op het maatschappelijk werk niet. In mijn ogen is dat historische realiteit. Veel van de huidige werksoorten zijn immers geworteld, voortgekomen en

schatplichtig aan het maatschappelijk werk. De les uit de historie die ik zou willen trekken, is dat het misschien tijd wordt dat de huidige lappendeken van het sociaal werk weer wat meer een eenheid vormt.

Alive and kicking

En wat leren we nu verder van die canon? Iets doen met het verleden is geen een-op-eenrelatie. De canon biedt nauwelijks recepten voor hoe we huidige agenda's moeten opstellen. Wel is het voorbeeld van Helene Mercier intrigerend. Inmiddels is het al bijna anderhalve eeuw geleden dat zij haar sporen verdiende in het maatschappelijk werk, dat moeten toch een beetje de middeleeuwen zijn geweest van het sociaal werk. En waar hield zij zich mee bezig? Met de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt (tegenwoordig spreken we nog steeds over een 'glazen plafond'), met volkskeukens (lijkt een beetje op onze huidige voedselbanken), met woonmaatschappelijk werk (zouden we 'wonen, zorg en welzijn' als equivalent mogen beschouwen?), en ten slotte maakte zij zich hard voor de oprichting van de eerste opleiding voor sociaal werk (wat we kunnen zien als een bijdrage aan de nog steeds niet voltooide weg naar professionalisering).

Kortom: Helene Mercier is *alive and kicking*, en dat geldt ook voor deze canon.

Harry Hens is manager beroepsontwikkeling bij MOVISIE.